

Može li revidirana Europska socijalna povelja dati novi poticaj razvoju demokracije u Hrvatskoj?

Tema mogega izlaganja su radnička prava i Europska socijalna povelja, odnosno, može li Revidirana Povelja dati novi poticaj razvoju demokracije u Hrvatskoj?

Odmah ću odgovoriti – može, ali to zavisi od svih nas: od sindikata, nevladinih udruga, aktivnih građana i njihova angažmana, te naposljetku a zapravo primarno od političke volje da zajednički gradimo vjerodostojne institucije, društvo solidarnosti i socijalne pravde.

Europska socijalna povelja u pedeset godina svog postojanja pridonijela je poboljšanju životnih i radnih uvjeta europskih radnika i građana. Primarni ciljevi europskih integracija (gospodarska suradnja, zajedničko tržište) nadopunjavani su socijalnom dimenzijom te suradnje. Tako i Povelja u području ekonomskih i socijalnih prava predstavlja ekvivalent Europskoj konvenciji o ljudskim pravima.

Ljudska prava svojstvena su svakom ljudskom biću. Ona su osnova našeg dostojanstva i naše ljudskosti. Ljudska prava nisu ni znanost ni ideologija već područje etike, zahtjev koji počiva na moralnim vrijednostima. Dvije ključne vrijednosti leže u samoj srži ideje o ljudskim pravima: dostojanstvo i jednakost. Iz njih proistječu druge vrijednosti: sloboda (jer prisila sputava ljudski duh), poštovanje drugih i drugačijih, tolerancija, pravda, odgovornost. Drugim riječima, ljudska su prava neotuđiva, univerzalna i nedjeljiva - nijedno nije važnije od drugih. Sloboda govora, biračko pravo, sloboda udruživanja i druga politička prava nisu važnija od socijalnih prava. Štoviše, bez socijalnih prava ne možemo govoriti o demokraciji, sudjelovanju ljudi u životu zajednice i društvenim poslovima, dakle ni o jednakom pristupu političkim pravima - iz

jednostavnog razloga: **ekonomski osiromašeni i socijalno ugroženi ljudi isključeni su iz života zajednice.** Oni su usredotočeni na preživljavanje, bez stvarne mogućnosti da utječu na kreiranje javnih politika. Možemo reći da **odvojenost proklamirane političke jednakosti od realno prisutne socijalne nejednakosti, u praksi pogoduje slaboj političkoj zastupljenosti i društvenoj participaciji svih marginaliziranih socijalnih grupa.** Stoga i Europska socijalna povelja s devetnaest socijalnih prava štiti radnike i građane, posebice najranjivije skupine, kako bi mogli izbjeći zamku bijede i socijalne isključenosti.

Revidirana Povelja korak je dalje u promociji ekonomskih i socijalnih prava radnika i građana Europe. Bez tih prava Europska konvencija o ljudskim pravima i Povelja o temeljnim pravima Europske unije ostaju bez stvarnog sadržaja, na razini dobre namjere, puke deklaracije.

Socijalna prava su kolektivna. U protivnom, radilo bi se o milostinji, a ne o pravima. S druge strane, ta prava – za razliku od političkih – nisu besplatna, ona državu „koštaju“. I tu postoji suzdržanost država da implementiraju cjelinu prava iz Povelje odnosno da usvoje Revidiranu Povelju. Upravo je to slučaj naše zemlje. Još 2002. godine Savez samostalnih sindikata Hrvatske zalagao se da Hrvatska prihvati Revidiranu Povelju. Nismo uspjeli. Republika Hrvatska ratificirala je Europsku socijalnu povelju i pripadajuće protokole u veljači 2003. godine. Pritom je zanimljivo podsjetiti koje obveze iz Europske socijalne povelje Hrvatska nije prihvatila, unatoč ustavnom određenju Hrvatske kao socijalne države. Navodim samo neke: nismo prihvatili članak 3. (pravo na sigurnost i zaštitu na radu); članak 4. (pravo na pravičnu plaću); članak 10. (pravo na profesionalnu izobrazbu); članak 12. (pravo na socijalnu sigurnost).

Ovo je upozorenje svima, posebice sindikatima, da budu aktivni u, nadam se, budućem procesu usvajanja Revidirane Povelje. Imamo pravo inzistirati na

sigurnim i zdravim uvjetima rada, pristojnoj plaći koja radničkoj obitelji osigurava zadovoljavajući životni standard, pravo na pogodnosti prilikom profesionalne izobrazbe, pravo na zaštitu u slučaju gubitka posla, na zaštitu od siromaštva i socijalnog isključenja, na suodlučivanje u odlukama koje se tiču naših života i td.

Podsjećam, članak 1. Ustava definira Republiku Hrvatsku kao „...demokratsku i socijalnu državu“. Članak 3. u najviše vrednote ustavnog poretka uvrštava „...socijalnu pravdu i vladavinu prava“. Članak 55. utvrđuje da „Svaki zaposleni ima pravo na zaradu kojom može osigurati sebi i svojoj obitelji slobodan i pristojan život...“

Čini se da je zakonodavna praksa išla „malo odmaknutim“ smjerom od ovih ustavnih odredbi, od već davnog Zakona o privatizaciji, do Zakona o minimalnoj plaći, ili niza reformi sustava socijalne sigurnosti. Privatizacija na naš način rezultirala je propadanjem proizvodnog sektora, masovnim otpuštanjima radnika, rastućom nezaposlenošću, znatnim porastom broja umirovljenika. Reforme sustava socijalne sigurnosti, prvenstveno mirovinskog i zdravstvenog, provedene su pod presudnim utjecajem Svjetske banke, čiji je model udaljen od europskoga socijalnog modela. Tranzicijski vrtlog urušio je sustav vrijednosti zasnovan na radu i predanosti radu, urušena je profesionalna i poslovna etika, a posljedično i radna etika. Razvila se svojevrsna „kultura ovisnosti“ s jedne strane i kultura neplaćanja i izbjegavanja odgovornosti s druge. Danas smo suočeni s općim nepovjerenjem u institucije i siromašenjem većine radno zavisnog stanovništva. U svijetu rada radnici su sve izloženiji novim rizicima: nestalnosti zaposlenja u kojem se ciklusi radne preopterećenosti smjenjuju s ciklusima nezaposlenosti, povremenim i privremenim, slabije plaćenim poslovima. Gotovo 90 posto novozaposlenih u Hrvatskoj zapošljava se na određeno vrijeme. Njihova je sudbina nestalnost prihoda, niže plaće od

uobičajenih za iste poslove, sindikalna neorganiziranost, isključenost iz sustava socijalne sigurnosti. Način njihova rada osuđuje ih na socijalnu izolaciju. Organizirana nesigurnost i ravnodušnost okoline i šire zajednice savršen je način pacificiranja svakog otpora. Jer, „kao“, živimo u demokraciji, pa danas možete slobodno protestirati. Problem je u tome što je demokracija svedena na izborne rituale i posve neučinkovite ulične proteste. Vi možete protestirati protiv vlasti, ali svog poslodavca se ne usuđujete pitati ni jednostavno pitanje – hoće li vam isplatiti 60 sati prekovremenog rada!

Socijalna politika, socijalno osiguranje i porezna politika, odnosno model koji pojedina država primjenjuje, oblikuju životne uvjete radnika i građana ali i skalu društvenih vrijednosti. Socijalna pravda, radna i socijalna prava nisu trošak već ulaganje u ljude, u kvalitetu njihova života i bitno pridonose povjerenju u institucije, međusobnom povjerenju i solidarnosti, društvenoj stabilnosti, ali i podizanju produktivnosti - time i gospodarskom rastu i razvoju.

Revidirana Socijalna povelja proširuje krug socijalnih prava, uvodi neka nova ili „ojačava“ prava iz Socijalne povelje i protokola, s ciljem veće socijalne kohezije kao sredstva i uvjeta ekonomskog i društvenog razvoja Europe. Uvode se pravo radnika na zaštitu u slučaju otkaza; na zaštitu potraživanja u slučaju insolventnosti poslodavca; na dostojanstvo na radu; na informacije i konzultacije u procesu kolektivnih otkaza; na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti; radnika s obiteljskim obvezama na jednake mogućnosti i jednako postupanje itd. Proširuju se prava radnika migranata i njihovih obitelji, a već sutra mnogi od nas bi se mogli naći u toj situaciji. Nesumnjivo, Revidirana Socijalna povelja daje veće mogućnosti i šansu većeg sudjelovanja radnika u odlučivanju o odlukama koje se tiču njihovih radnih i životnih uvjeta.

Sindikati su u javnosti često percipirani kao zastarjeli, neprilagođeni i kočničari razvoja. Nesporazum je očito u različitom poimanju razvoja. Mi smatramo da ekonomski razvoj mora ići „ruku pod ruku“ s društvenim razvojem; da se bez radnih i socijalnih prava ekonomski razvoj zasniva na izrabljivanju radnika. Kada se zalažemo za razumno ograničavanje atipičnih oblika rada, to radimo zato što smo svjesni da poslodavci u takve radnike neće „investirati“, ali će ih nesigurnošću radne egzistencije disciplinirati i maksimalno iskorištavati. I danas su poluge društvene moći uglavnom u politici, bankarskom i poslodavačkom sektoru. Ta neravnoteža uzrokom je mnogih problema. U našim nastojanjima da afirmiramo drukčiju političku kulturu, dijalog, sudjelovanje, sukreiranje javnih politika imali smo nekad više, nekad manje uspjeha, a počesto nimalo. Međutim, držimo da je demokracija bez snažnog radničkog glasa samo ljuštura lišena sadržaja.

Ako ništa drugo, naučili smo da o svojoj sudbini i sudbini naše djece moramo i mi odlučivati. Te odluke ne možemo prepustiti isključivo volji političkih elita. Naprosto zato što je ovih 20 godina demokracije pokazalo da se one prvenstveno rukovode svojim osobnim ili grupnim, stranačkim interesima. Uvjereni smo da to nije suština demokracije. Upravo zato organiziramo razgovore i predizborno sučeljavanje političkih stranaka koje se bore za povjerenje birača, temeljem vlastite predizborne platforme i radničkih zahtjeva. Također, biti ćemo jasno i argumentirano angažirani u procesu ratificiranja Revidirane Povelje, pazeći pri tome na izbor članaka i obveza koje javne vlasti namjeravaju preuzeti.